

ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

PECULIARITIES OF DISSOLUTION OF MARRIAGE WITH A FOREIGN ELEMENT IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Палетич Д.С., студентка II курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

На сьогоднішній день актуальним питанням постає укладення та розірвання шлюбу з іноземним елементом. Проблемність такого питання як розірвання шлюбу завжди привертала багато уваги через інтенсивні та часті протиріччя у сфері правовідносин цих правовідносин. Дослідження цього питання здійснювали такі науковці, як О. Є. Бурлай, А. С. Довгерт, О. О. Грабовська, В. І. Кисіль, О. О. Мережко та інші. Важливо зазначити, що у вітчизняній науковій літературі аспекти розлучень з іноземним елементом не отримали належного вивчення та аналізу, тому ця тема залишається актуальною. З огляду на євроінтеграційний курс України, поширеним явищем є еміграція та імміграція, в наслідок чого набуває поширення як укладання шлюбів з іноземцем, який міг прибути до України на тимчасове місце проживання або працевлаштування, так і шлюб громадянина України з іноземцем на території іншої держави, так як значний відсоток громадян України емігрують за кордон для працевлаштування. Міжнародне приватне право визначає особливості розірвання шлюбу з іноземним елементом, що може включати в себе різні юрисдикційні аспекти, застосування законодавства та визнання рішень суду. Ця стаття досліджує основні аспекти такого розірвання шлюбу, включаючи критерії визначення юрисдикції, вибір законодавства, міжнародні договори та спеціальні випадки, які можуть виникнути в процесі розірвання шлюбу. Розглядаються також проблеми визнання рішень суду та виконання їх в інших країнах. В ході дослідження ми визначили, що розірвання шлюбу з іноземним елементом у міжнародному приватному праві під час війни потребує вдосконалення юридичного регулювання. Зокрема, виявлено необхідність у більш чітких нормах та процедурах, спрямованих на захист інтересів сторін шлюбу, які перебувають під впливом воєнного конфлікту. Рекомендується розгляд можливості розробки спеціальних правових механізмів для вирішення подібних ситуацій, які враховуватимуть специфіку воєнного конфлікту та його вплив на особисте та сімейне життя. Такі зміни мають сприяти більш ефективному та справедливому врегулюванню подібних ситуацій у міжнародному контексті.

Ключові слова: міжнародне приватне право, розірвання шлюбу, іноземний елемент, юрисдикція, законодавство.

Today, the conclusion and dissolution of a marriage with a foreign element is an urgent issue. The complexity of the issue of divorce has always attracted much attention due to the intense and frequent contradictions within the sphere of legal relations. This issue has been studied by scholars such as O. Ye. Burlai, A. S. Dovghert, O. O. Hrabovska, V. I. Kisil, O. O. Merezhko, and others. It is important to note that aspects of divorces involving foreign elements have not received sufficient study and analysis in domestic scholarly literature, thus rendering this topic still relevant. Considering the European integration course of Ukraine, emigration and immigration are a common phenomenon, as a result of which marriages with a foreigner who could come to Ukraine for a temporary place of residence or employment, as well as the marriage of a citizen of Ukraine with a foreigner on the territory of another state, are becoming more widespread, so as a significant percentage of Ukrainian citizens emigrate abroad for employment. International private law determines the specifics of divorce with a foreign element, which may include various jurisdictional aspects, application of legislation and recognition of court decisions. This article explores the main aspects of such a divorce, including jurisdictional criteria, choice of law, international treaties and special cases that may arise in the divorce process. Problems of recognition of court decisions and their implementation in other countries are also considered. During the investigation, it was determined that the dissolution of marriage with a foreign element in international private law during wartime requires improvement of legal regulation. Specifically, the need for clearer norms and procedures aimed at protecting the interests of the parties to the marriage, who are affected by the armed conflict, has been identified. It is recommended to consider the possibility of developing special legal mechanisms to address such situations, taking into account the specificity of the military conflict and its impact on personal and family life. Such changes are expected to contribute to a more effective and equitable resolution of similar situations in the international context.

Key words: international private law, divorce, foreign element, jurisdiction, legislation.

Актуальність теми дослідження полягає у зростаючому числі міжнародних шлюбів та розпадів сімей, а також у необхідності розуміння та вирішення правових аспектів таких розірвань шлюбу.

З глобалізацією суспільства зростає і мобільність населення, що призводить до збільшення числа випадків, коли один або обидва подружжя мають іноземний елемент. Це вимагає вивчення і розуміння міжнародного приватного права для забезпечення справедливого та ефективного розірвання шлюбу та захисту прав усіх зацікавлених сторін. Крім того, зростаюча кількість міжнародних конфліктів та розбіжностей у правовому регулюванні робить цю тему дослідження дуже актуальною для наукової спільноти і практичного застосування в сфері міжнародних відносин та права.

Мета дослідження полягає в систематизації та аналізі особливостей розірвання шлюбу з іноземним елементом у міжнародному приватному праві під час війни.

Значення регулювання шлюбних та сімейних відносин, ускладнених іноземним елементом, зростає з кожним роком під впливом глобалізації, коли все більше жителів різних країн взаємодіють безпосередньо. Така взаємодія стає неодмінною, коли розширюються можливості туризму,

зростає кількість програм обміну досвідом у галузі науки, мистецтва, проводяться все більше спортивних подій міжнародного масштабу. У результаті з'являється все більше сімей, які мають громадянство однієї країни, але через робочі обов'язки проживають на території іншої країни, збільшується кількість випадків, коли майно подружжя перебуває на території іншої країни, де вони проживають, стають більш доступними шлюби між громадянами різних країн, внаслідок чого виникають ситуації, коли члени однієї сім'ї є громадянами різних країн.

Зазначені вище ситуації потребують визначення застосовного до них права. Для цього використовується велика кількість субсидіарних прив'язок, які знаходять закріплення не лише в колізійних нормах у спеціалізованих законах про міжнародне приватне право, але і поміщаються в сімейні та цивільні кодекси країн. Таке різноманіття законодавчих актів зумовлене тим, що в кожній країні сімейне право займає різне місце в системі права країни. Водночас незалежно від того, чи буде колізійна норма щодо шлюбних та сімейних відносин поміщена в спеціалізованому законі про міжнародне приватне право, в цивільному або сімейному кодексі, вона буде вважатися нормою міжнародного приватного права. Необхідність визначення

права, застосовного до умов укладання шлюбу, пошук норм права, що регулюють питання наявності правоздатності для укладення шлюбу, а також потреба визначити те право, якому має підпорядковуватися форма укладання шлюбу, – все це разом становить колізійно-правові проблеми шлюбу.

Особливою проблемою є «шкунтильгаючі шлюби». Вони є результатом дотримання законодавства країни місця укладення шлюбу, але недотримання вимог законодавства держави, чий визнання укладеного шлюбу потрібно. У такому випадку подружжя не будуть вважатися такими в державі, яка не визнає шлюбу. Існує теорія статутів, яка особливо часто може бути застосована в межах судової практики при необхідності розгляду справ у галузі шлюбно-сімейних відносин з участю іноземного елемента. В літературі наводиться визначення статуту, зокрема, статутом може позначатися закон, застосовний до особи, дії або речі. Серед різноманітності статутів можна виділити, наприклад, статут укладення шлюбу чи його розірвання, а також статут майнових відносин осіб, що вступили у шлюб.

Колізійні прив'язки, які використовуються з метою визначення права, що підлягає застосуванню щодо тих питань, які існують в межах шлюбно-сімейних відносин, ускладнених міжнародним елементом. Зокрема, доктрина права виділяє ті колізійні прив'язки, які зустрічаються найчастіше в розгляді досліджуваної області. Прикладами таких колізійних прив'язок є прив'язка «особисте право фізичної особи» (*lex personalis*), «право місця вчинення дії» (*lex loci actus*), а також «право країни суду» (*lex fori*). Важливо зауважити, що під «особистим правом» може мається на увазі одне з наступних: право громадянства особи (*lex patriae*), право domicilium особи (*lex domicilii*). Прив'язка «право місця вчинення дії» може бути використана як самостійно, так і у сполученні з іншими прив'язками."

Розірвання шлюбу з іноземцем в Україні – це тема, яка далеко не нова, але специфічна, вимагає комплексного підходу та знань практикуючого спеціаліста у галузі юриспруденції [3]. Розлучний процес, де один із подружжя – іноземець, порівняно з розлученням між українцями, має як загальні, так і специфічні відмінності під час війни. Дана сфера правовідносин регулюється нормами Конституції України, загальним та спеціальним законодавством України, що застосовується в Україні міжнародними договорами [2].

Стаття 26 Конституції України наділяє іноземців в Україні, які перебувають на її території на законних підставах, такими ж правами та свободами, як і своїх громадян, і покладає на них такі ж обов'язки, при цьому вказуючи для таких осіб можливість винятків з встановлених правил в силу чинного законодавства України та міжнародних договорів. Зокрема, у сфері шлюбу та його розірвання з так званним іноземним елементом, такий обсяг прав і обов'язків регулюється спеціальним нормативним актом – Законом України «Про міжнародне приватне право» [3]. Аналіз статей 60 і 63 цього закону вказує на те, що механізм припинення шлюбних відносин громадянина України та іноземного громадянина законодавець пов'язує з правом, яке діє щодо правових наслідків шлюбу.

Розірвання шлюбу з іноземним елементом у міжнародному приватному праві в умовах війни представляє собою складний процес, який вимагає особливого уваги та розуміння з боку законодавців, юристів та судів. Війна може створювати надзвичайні умови, які впливають на багато аспектів життя громадян, включаючи шлюбні відносини. Однією з основних проблем у таких умовах є збереження прав іноземних громадян, які перебувають в країні, де ведеться війна, а також забезпечення їхнього доступу до юстиції. Військовий конфлікт може ускладнити виконання судових рішень та розгляд справ про розірвання шлюбу

через перешкоди в доступі до судів та недостатню забезпеченість безпеки. Крім того, війна може вплинути на можливість здійснення права на адекватне представництво та захист інтересів сторін у судовому процесі. Зокрема, змушене переміщення населення внаслідок військових дій може ускладнити здійснення правових процедур та доступ до юридичної допомоги [1].

Один із можливих прикладів розірвання шлюбу з іноземцем в Україні під час війни може включати ситуацію, коли один з подружжя є іноземцем, а інша сторона є громадянином України. Під час військового конфлікту на сході України, наприклад, може виникнути ситуація, коли один з подружжя бере участь у бойових діях або евакуюється зі зони конфлікту, що може вплинути на стосунки у сім'ї та викликати бажання розірвати шлюб. У такому випадку процедура розірвання шлюбу буде відбуватися відповідно до законодавства України, але може включати спеціальні умови або процедури, які враховують специфіку військового конфлікту. Наприклад, може бути потрібно забезпечити можливість для однієї зі сторін подати на розірвання шлюбу за допомогою електронних або поштових засобів з врахуванням умов евакуації або віддаленого знаходження. Також можуть виникати питання щодо розподілу майна та підтримки у випадку, коли один з подружжя перебуває у військовій службі або знаходиться у військовій зоні.

Іншим прикладом може бути ситуація, коли обидва чоловіки або обидві жінки є іноземцями, але зареєстровані на шлюб в Україні, і один з партнерів вирішує приєднатися до військових або добровольчих формувань, що беруть участь у конфлікті. У такому випадку розірвання шлюбу також потребує врахування законодавства України. Процедура може включати умови, що враховують військовий статус одного з партнерів та його можливу відсутність під час здійснення військових обов'язків. В таких випадках суд може надати додатковий строк для відповіді або розглянути альтернативні способи зв'язку з учасником війни, такі як електронна пошта або засоби зв'язку через військові організації. При розподілі майна та вирішенні питань щодо підтримки, суд також може врахувати особливості військового стану та його вплив на фінансові можливості сторін.

Ще один приклад. Уявімо, що громадянин Іспанії і громадянка України уклали шлюб у Києві під час тривання військового конфлікту на сході України. У такій ситуації, якщо один з партнерів вирішує приєднатися до військових або добровольчих формувань або відправитися на передову, це може вплинути на їхні стосунки та подальше рішення про шлюб.

Розірвання такого шлюбу буде регулюватися відповідно до законодавства України, але може включати спеціальні умови та процедури, зокрема, врахування військового статусу одного з партнерів та його можливої відсутності через участь у військових діях. У такому випадку суд може надати додатковий строк для відповіді або розглянути альтернативні способи зв'язку з учасником війни, такі як електронна пошта або засоби зв'язку через військові організації.

Крім того, розподіл майна та вирішення питань підтримки також можуть враховувати вплив військового конфлікту на фінансові можливості сторін та специфіку міжнародних відносин, які виникають у зв'язку з розірванням шлюбу з громадянином Іспанії в Україні під час війни. Допустимо, що громадянин Німеччини та громадянка України уклали шлюб у Києві перед початком військового конфлікту. У подібній ситуації військовий конфлікт може вплинути на їхні стосунки та подальші рішення стосовно шлюбу.

Розірвання такого шлюбу буде регулюватися відповідно до законодавства України, але може виникнути питання щодо забезпечення можливості для громадянина

Німеччини представити свої позиції та захисту інтересів у суді, враховуючи його іноземне громадянство та можливість перебування в іншій країні під час військових дій. Крім того, у разі розірвання шлюбу можуть виникнути питання щодо розподілу майна та підтримки, зокрема враховуючи можливість перебування одного з партнерів в іншій країні та його можливість відсутності під час судових процедур. Такі аспекти можуть вимагати спеціальних умов та процедур для забезпечення справедливого та ефективного вирішення конфлікту у контексті військових подій.

Особливою увагою також слід приділити питанням визнання та виконання судових рішень про розірвання шлюбу за кордоном у країнах, де ведеться війна. Враховуючи складні умови військового конфлікту, необхідно забезпечити ефективний механізм визнання та виконання рішень суду з розірвання шлюбу в інших країнах, зокрема шляхом взаємного визнання та виконання судових рішень на основі міжнародних договорів та конвенцій. В умовах війни звичайні правові процедури можуть бути ускладнені або навіть призупинені через загрозу безпеці та непрохідність судових інстанцій. Однією з ключових проблем у таких ситуаціях є забезпечення можливості визнання судових рішень про розірвання шлюбу, прийнятих у країнах, де немає військових конфліктів. Війна може призвести до змін у законодавстві та умовах життя, які ускладнюють визнання та виконання судових рішень іншою країною. Другою проблемою є виконання судових рішень про розірвання шлюбу в країнах, які перебувають у військовому конфлікті. Нестабільність ситуації та відсутність ефективної системи правосуддя можуть ускладнити процес виконання рішень суду та забезпечення прав іноземних громадян [4].

Крім того, необхідно враховувати можливість впливу військового конфлікту на самі процедури розірвання шлюбу та на рішення суду. Військовий конфлікт може призвести до зміни умов життя, що може вплинути на рішення суду щодо розірвання шлюбу та підтримки дітей. Усі ці аспекти потребують уважного розгляду та вирішення з боку міжнародних організацій, урядів країн та міжнародних правових експертів [5]. Необхідно забезпечити визна-

ння та виконання судових рішень про розірвання шлюбу у всіх умовах, зокрема в умовах війни, з максимальною увагою до прав та інтересів всіх сторін. Слід зазначити, якщо місце укладення шлюбу – територія України, шлюб з іноземним громадянином можна розірвати в Україні відповідно до чинного на її території законодавства.

Висновки. У цій статті були розглянуті ключові аспекти процедур розірвання шлюбу з іноземним елементом у контексті міжнародного приватного права. Дослідження виявило, що такі справи можуть стикатися з різноманітними складнощами, пов'язаними з визначенням юрисдикції, вибором законодавства та виконанням рішень суду. Наслідком цього може бути нестабільність правового статусу сторін та важкість забезпечення їхніх прав у міжнародному контексті. Для покращення ситуації, пропонується розвивати міжнародні механізми співробітництва та узгоджені стандарти, які б допомагали вирішувати спори та забезпечували захист прав сторін у міжнародних сімейних відносинах.

Розірвання шлюбу з іноземним елементом у міжнародному приватному праві під час війни є процесом, який вимагає уважного розгляду та виважених рішень. У зв'язку з унікальними викликами, які виникають у контексті військових конфліктів, юридичне регулювання цієї проблематики повинне бути гнучким та адаптованим до конкретних ситуацій. У ході дослідження було виявлено, що існуючі норми та процедури часто недостатньо адаптовані до військових умов, що може призвести до порушення прав сторін шлюбу, що перебувають у таких складних обставинах. Тому рекомендується вдосконалення юридичного регулювання, включаючи розробку спеціальних механізмів та процедур, спрямованих на захист інтересів сторін у таких ситуаціях. Висновок статті підкреслює необхідність співпраці між державами та міжнародними організаціями з метою розробки стандартів та норм, які враховуватимуть специфіку військових конфліктів у контексті розірвання шлюбу з іноземним елементом. Такий підхід сприятиме забезпеченню справедливості та захисту прав людей, що опинилися у складних життєвих обставинах через війну, та сприятиме зміцненню правових засад у міжнародному приватному праві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чепис О.І., Лазорик Є.В. Право. Випуск 42. Колізійне регулювання сімейних правовідносин в міжнародному приватному праві: шляхи подолання конфлікту кваліфікації. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/16520/1/24.pdf>. стор. 98
2. Колізійні питання укладання шлюбу з іноземним елементом. URL: http://vjhr.sk/archive/2016_4/part_2/31.pdf
3. Калакура В. Я. Механізми взаємодії колізійних принципів правового регулювання в міжнародному сімейному праві. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. – 2011. – № 5(8). – С. 98–104.
4. Ланцева К. В. Право. Національна академія внутрішніх справ Цивільно-правові аспекти колізійного регулювання шлюбносімейних відносин в Україні та Республіці Куба. – 2013.
5. Hague Conference on Private International Law. Guide to Good Practice on the Recognition of Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters. 2009, Hague Conference Publishing.
6. Symeonides, S. C. Choice of Law in International Commercial Arbitration. 2017, Oxford University Press.
7. Stark, J. International Family Law: An Introduction. 2015, Routledge